

Tóth Eszter Zsófia

„FEJÜK KOPASZ, TÖBBNYIRE BOROTVÁLT,
RUHÁJUK FEKETE”

*Skinheadek a célkeresztben, 1988**

Bevezetés

„Az még olyan világ volt, hogy hajnalban a boltok elé kirakták a friss kiflit, zsömlét és a tejet, és azt nem kellett lelakatolni, nem lopta el senki” – amikor a '80-as évek kerülnek szóba, gyakran idézik fel az emberek ezt az utcaképet: ez szimbolizálja, mennyire jó volt a közbiztonság a rendszerváltás előtti Magyarországon. Az 1988-as és 1989-es év több olyan csoportosulást, eseményt eredményezett hazánkban, amely „morális pánikra” adhatott okot. Az addig szilárdnak, biztosnak hitt diktatúra eresztékei recsegték-ropogtak, és olyasmik történtek meg, amik megrendítették az állandóságba, mozdulatlanságba vetett hitet. Többek között gondolhatunk a korabeli sajtó által előszeretettel tárgyalt sátánista és grufti csoportokra vagy a skinhead-veszélyre, esetleg a Fekete Lyuk szórakozóhely megjelenítésére a pokol tornácaként. A fiatalok számára hiányoztak az igazi közösségi élmények, amelyeket, úgy tűnik, szubkulturális mozgalmakban találtak meg.

E tanulmányban eddig feltáratlan állambiztonsági és levéltári források segítségével vizsgálom, hogyan kezelte az állam az úgynevezett skinhead-veszélyt, miként ábrázolta a mozgalmat és annak tagjait. Tekinthető-e a csoportosulás szubkulturának? Két fő írásos forrásom a skinheadekre vonatkozó állambiztonsági megfigyelés iratanyaga és az 1988. április 24-i kispesti metróverekedéssel kapcsolatos fővárosi ügyészségi iratok, amelyek tartalmazzák a tárgyalás jegyzőkönyvét is.¹

Az állambiztonság figyelme a kispesti metróverekedés nyomán irányult a hazai skinhead-identitással rendelkező fiatalok felé. Egy 1988. május 9-i javaslat szerint a „fiatalokat tömörítő társadalomra veszélyes csoportosulás”, s az ide tartozók körében közösség megsértése büntett alapján ismeretlen elkövetőket kell felderíteni. A titkosszolgálati ábrázolás szerint a „skin-head”-csoportok 4-5 fős magból álltak, és erőszakos, valamint politikai jellegű bűncselekmények elkövetésére szerveződtek. A Budapesti Rendőr-főkapitányság III/III. alosztálya „Borzas” fedőnévvel nyitotta meg a *Rendkívüli események* dossziéját 1988. június másodikán.²

* E tanulmány folytatása az „*Eldobtuk a jelvényeket meg a biztosítótűket*” – *A skinheadmozgalom kezdetei és annak emlékezete Magyarországon* című, a *Kommentár* 2015/3–4. számában megjelent írásomnak. A tanulmányban szereplők mozgalmi neveiken (beceneveiken) és (vagy ahol az nincs) monogramjaikkal szerepelnek személyes adataik védelme miatt. Különösen: Budapest Főváros Levéltára [a továbbiakban: BFL] XXV.60.c.10303/1988.10303/1988-as büntetőügy, Dudás András és társai.

¹ Fővárosi Bíróság B 10303/1988.

² Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára [a továbbiakban: ÁBTL] O-19799/1. „Borzasok”; SZÖNYEI Tamás: *Nyilvánítottak*, Magyar Narancs, Budapest, 2005, 808.

A dosszié nyitásának célja volt részletesen felderíteni, megismerni és dokumentálni a fővárosi skinheadcsoportok tevékenységét, hangadóit, vezéregyéniségeik kilétét. Megte-remteni a feltételeket ezen csoportosulások felszámolására, büntetőeljárás kezdeményezésére. A III/III-A alosztálynak folyamatos tájékoztatást adott a BRFK II/I-5/A alosztálya.

A kétkötetes dosszié tartalmaz személyi adatlapokat, fényképeket olyanokról, akiket skinheadeknek tartottak, kihallgatásokat és jelentéseket olyan incidensekről, amelyekben arabokat vagy színesbőrűeket vertek meg, vagy fenyegető levelet küldtek nekik, skinhead – vagy annak vélt – találkozóhelyek ellenőrzését, sikeres és sikertelen ügynökbeszervezési kísérleteket, zárkajelentéseket, összefoglaló jelentéseket.

A skinheadmozgalmak kutatásának eddigi módszertanát tanulmányozva alapvetőek az alábbiak. A brit *mod* és a jamaicai *rude boys* életstíluson alapuló mozgalom olyan szubkultúra, amelyben a közös öltözködési stílus és a zene meghatározó, s az angol munkásosztály fiaiból jött létre a '60-as évek Nagy-Britanniájában. A politikai palettán elhelyezkedésük jobbtól a baloldalig tart. A mozgalom rasszista irányzata a '80-as évekhez, majd a rendszerváltáshoz köthető.³ Szubkultúraként láttatja az amerikai skinheadmozgalmat Tifinni A. Travis és Perry Hardy 2012-es kötete is. A kötet fejezetei a skinhead divattal, öltözködéssel, zenével, politizálással a nemzet és rassz kontextusában foglalkoznak.⁴ A skinheadek visszaemlékezések, *oral history*-interjúk érdekes példája a *Frank Meeink Story*, amely egyes szám első személyben meséli el a főhős életútját, részvételét a skinheadmozgalomban.⁵ Szintén interjúkon is alapul, azonban kriminológiai és rendészeti perspektívából – azaz: hogyan kontrollálható a gyűlölet kultúrája – elemzi az amerikai skinheadek mozgalmát Mark S. Hamm.⁶ De íródott kötet egy skinhead lányról is (*Skinhead girl*), amely a visszaemlékező egyes szám első személyű elbeszélését tartalmazza arra vonatkozóan is, mit jelentett számára a mozgalom.⁷ A skinheadmozgalmat a *cultural history* módszerével elemezte az amerikai skinheadek vonatkozásában Jack B. Moore 1993-as kötetében.⁸ A skinheadekkel készített interjúk jó példáját adja egy német dokumentumfilm, amely a rendszerváltás után térképezte fel a német skinheadmozgalom aktivistáit.⁹

Korabeli szubkultúrák

Az általam kutatott periratokban a fővárosi ügyészség áttekintő hivatalos feljegyzést is készített az „új típusú ifjúsági csoportosulásokról”, és az alábbiakat különböztették meg

³ Timothy Scott BROWN: *Subcultures, pop music and politics: skinheads and „Nazi rock” in England and Germany*, Journal of Social History 2004/1.

⁴ Tifinni A. TRAVIS – Perry HARDY: *Skinheads: a Guide to an American Subculture*, Greenwood, Santa Barbara, 2012.

⁵ Jody M. ROY: *A Frank Meeink Story*, Hawthorne Books, Portland, 2010.

⁶ Mark S. HAMM: *American Skinheads. The Criminology and Control of Hate Crime*, Praeger, London, 1993.

⁷ J. W. GREGORY: *Skinhead Girl. Based on a True Story*, Authorhouse, Bloomington, 2011.

⁸ Jack B. MOORE: *Skinheads Shaved for Battle. A Cultural History of American Skinheads*, Popular Press, Bowling Green, 1993.

⁹ *Zum Beispiel Skinhead-Spaß – Ein Dokumentarfilm*, 1992–93, rendezte Astrid Franke – Ralf Steckert, <https://www.youtube.com/watch?v=p5dIlloA7CU0>.

1988-ban: csövesek, rockerek, hippik, digók, rockerek, teddyk, rockabilly bébik, punkok, újhullámosok (*new wave*) és skinheadek. Mielőtt a skinheadszubkultúrát részletesen elemezném, e feljegyzésből a többi csoportra vonatkozó legmarkánsabb információkat is közlöm, hogy lássuk, mely ifjúsági csoportosulásokhoz viszonyította a hatalom a skinheadmozgalmat.

A csöveseket már egyre fogyatkozó rétegként tartották számon, amelynek tagjai olcsó bort és Kőbányai sört isznak (s azért nem Kinizsi sört, mert nem tudják, ki volt Kinizsi Pál), kedvenc zenéjük a hard rock és a heavy metal, s olyan együttesek, mint a P. Mobil vagy a Hobo Blues Band. Hajuk hosszú, ápolatlan, Alföldi papucgot vagy tornacipőt és szűkített farmert viselnek.

A rockereket 28-30 éves, egykori beatnikekként ábrázolták, akik bőrnadrágot, bőrdzsekit, vasalt bőrcsizmát viseltek, a halálkultusz jelvényeivel. Kivétel nélkül szakállasok, magányosan kóborolnak, de esetenként erőszakosak is. Kedvenc zenekaruk a Uriah Heep, szeretik Jimi Hendrixet, egyesek közülük cowboykalapot viselnek.

A hippik velük ellentétben a béke és szeretet hirdetői, színes ingeket, kordnadrágot, bőrkellékeket viselnek, rajta *Make love not war* feliratú kitűzőt. Vállig érő, homlokba fésült hajat növesztenek, kedvenc találkozóhelyük a Kálvin tér, Janis Joplinért és a '60-as évek nagy rockegyéniségeiért rajonganak, és leginkább Kontroll Csoport-koncertre járnak.

A digók eltűnőben levő csoportosulás, inkább vidéki nagyvárosokban, diszkókban tűnnek fel. Répanadrágot, színes selyeminget, színes zoknikat hordanak, hajukat pomádéval kenik, kínosan ügyelnek tisztaságukra, megjelenésükre. Kedvenc együttesük a Neoton, énekesük Szűcs Judit.

A popperek a digók utódai, kedvenc helyeik a Kertészeti Egyetem Klubja és a belváros. A popperfrizura félhosszú haj, hátul felnyírva, elöl szemre fésülve. Kedvenc öltözetük a pasztellszínű pulóver és a vászoning. A lányok lófarkasak, itt is jellemző a túlpoltság. Kedvenc együttesek a KFT, a GM 49 és Hungária.

A teddyk a klasszikus rock and roll hívei. Kedvencük Elvis Presley és a Hungária. Háromnegyedes, a rendesnél egy-két számmal nagyobb zakóban járnak, szeretik a rövid ujjú, egzotikus mintás ingeket. Hozzájuk hasonlítanak a rockabilly bébik, akiknek a kedvence Marilyn Monroe és James Dean, szeretnek márkás italokat fogyasztani.

A punkok új csoportosulás, a csövesek utódai, hozzájuk hasonlóan a társadalom peremén élnek. Az idősebb punkok a Sex Pistols-kultusz büvöletében élnek, öltözésük bőrdzseki, szakadt farmer. Kellékeik között említhető a halálfejes gyűrű, fülbevalók, jelvények. Hajukat kakastaréjba fésülik, színezik. Kábítószereznek, kedvenc együttesük többek között a Dead Kennedys. Meghökentő kellékeik a biztosítótű, a vécelánc és a borotvapenge. Táncuk a pogo, italuk a sör, nagyobb csapatokban kóborolnak. Találkozóhelyük: Óbuda, Váci utca, József nádor tér.

Az újhullámosok inkább értelmiségi fiatalok, az elektronikus zenét szeretik. Törzshelyük nincs, legtöbbször a Közgázon vagy az Ikarus Művelődési Ház bulijain tűnnek fel. Hajukat rövidre vágatják, vazelinnel bedörzsölik, ez adja a jellegzetes újhullámos tartást, ruháik egyszínűek, a lányoké lila és sárga. Kedvenc együttesük többek között a Police és a Spenót.

A skinheadmozgalom jellemzői

A mozgalomban egykor részt vevők a velük készített interjúmban az alábbi karakteres jegyeket határozták meg: 1) markáns szembenállás megfogalmazása a kommunizmussal, 2) ebből következően a baloldali váló punkmozgalommal szembeni ellenszenv, ami egyúttal szakítást is jelent velük, 3) hazaszeretet, rendpártiság, cigány- és arabellenesség deklarálása, 4) macsó identitás kifejezése az erő megjelenítésében, a verekedések ebben a kontextusban a férfiaság kifejeződésének szimbólumai is.

Dudás András a tárgyaláson a jegyzőkönyv¹⁰ szerint így összegezte nézeteit: „jellemezi a skinheadeket a nagy magyarságérzet, illetve a hazaszeretet. [...] Szeretné valamint a skinhead megoldani a cigányproblémát, foglalkozni kellene a nemzetiségi problémával. [...] Véleményem szerint a cigányokat ki kellene telepíteni az országból. Ezt soha nem mondtam barátaimnak, ez a saját véleményem. Csak részproblémákról beszélgettünk, például arról, hogy többpártrendszer kellene az országban és mivel a nálunk tanuló külföldi diákok nagy támogatást kapnak az államtól, kevesebb marad nekünk, ezért csökkenteni kéne a létszámukat [...] a cigányokról elmondom még, hogy fejleszteni kéne őket. [...] A Horthy-rendszer jobb volt a mostaninál, több párt osztozott a hatalmon.”

Fel kell tennünk a kérdést, hogy szubkultúra-e a skinheadmozgalom. Abban a tekintetben mindenképpen, hogy fiatalok csoportos lázadása a fennálló rend ellen, így az ezáltal preferált értékrend szerint ellenkultúra. Szemben a '60-as évek mozgalmaival nem a szülők ellen, hanem a társadalom ellen lázad. A periratokban ezt a jelenséget így ábrázolták: „a kamaszok általában valóban rosszul érzik magukat. És ellenkezni próbálnak. Nem a szüleikkel, mert a szülők – legalábbis a bőrfejű gyerekek szülei – mindent megadnak és megengednek nekik, és különben is ritkán találkoznak velük a srácok. A szülők ugyanis nem érnek rá. Nem ellenük lázadnak tehát, hanem minden felnőtt, az egész társadalom ellen. Amely magunk között szólva nem nevezhető hibátlannak. A tizenévesek [...] tagadják a kötelező leckéket és a kettős nevelés túloladáról csordogáló régi »eszméket«, amelyek nekik újnak tünnek. Egyszerre lázadók és konzervatívok.”¹¹

Feltűnő szubkulturális jegy a trianoni döntés következtében megcsönkített Magyarország területi veszteségei miatt érzett fájdalom kifejezése többek között a Nagy-Magyarországra utaló szimbólumok használatával. „Magyaroknak Magyarországot, tiszteletet a magyar zászlónak” – vallotta Dudás András ügyészi kihallgatásán, 1988. július 5-én.¹²

A skinheadmozgalom tagjainak összetartozását külső jegyek (Martens-bakancs,¹³ kopaszra nyírt fej, sötét színű amerikai pilótadzseki, nadrágtartó, bal fülben fülbevaló),¹⁴ továbbá azonos értékrend elfogadása és kommunikálása is jellemzi. Jelentősége van annak

¹⁰ Pesti Központi Kerületi Bíróság 4 B V. 20954/1988., 1988. október 4. – november 4.

¹¹ Fővárosi Bíróság B 10303/1988.

¹² Fővárosi Főügyészség Állam Elleni Ügyek Osztálya, 1988. június 5. B 10.303. 1988.

¹³ Eredetileg angliai gyógybakancs, amelyet dr. Martensről, a feltalálójáról neveztek el. Talpán két réteg gumi van, így nem lehet érezni vele, ha kőre lép rá a viselője. Az elején acélbetét van, fekete és bordó színben gyártják.

¹⁴ Dudás András ügyészi kihallgatása, Fővárosi Főügyészség Állam Elleni Ügyek Osztálya 1988. június 5. B 10.303. 1988.

is, hogy a fiatalok más csoportjaival szemben is meghatározzák önmagukat (különösen a punkokkal szemben).¹⁵ Miután a szubkultúra létrejöttének alapfeltétele a korabeli médiareprezentáció, ez a skinheadmozgalom esetében is markáns.¹⁶ A szubkultúrák szempontjából kiemelkedő jelentősége van továbbá a térnek: a városi tér bizonyos pontjain gyülekeznek a skinheadek, Budapesten a mozgalom fő bölcsője például Óbudán volt. Az összecsapások a rendészeti szervekkel is a tér bizonyos pontjaihoz köthetők, amikor a skinheadeket kitiltották a Fekete Lyuk nevű szórakozóhelyről, értelemszerűen megszapordtak a rendőrségi összecsapások is. A mozgalomban részt vevők egymást gúnyneveken, beceneveken ismerték (például Dudi, Tádé, Kishitler, Zsiráf, Bubó, Vasutas), ez is a csoportbeli összetartozást mutatja, jellegzetes szubkulturális jegy.

A kispesti metróverekedés és a büntetőeljárás

1988. április 22-én a Fővárosi Művelődési Házban (Budapest, XI. kerület Fehérvári út 47.) egy holland zenekar adott koncertet – előzenekaruk az Álomgyár volt – körülbelül 160-180 fős közönség előtt. A Népszava fotóriportere, Kiss Árpád a koncertet és a skinhead fiatalokat is fényképezte, akik nemtetszésüknek adtak hangot. Dudás András felszólította a riportert, hogy a kopaszokat ne fényképezze. Amint a tárgyaláson hangsúlyozta: „A fotós nem jelentette be, hogy fotózni kíván és kinek a számára fotóznak le. Szerintem engedély kell ahhoz, hogy valakit lefotózzanak. Nem akartam az újságba bekerülni.” Miután a riporter továbbra is folytatta a fotózást, Dudás András kirúgta kezéből a fényképezőgépet. A riporter arcát elöntötte a vér és nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett.¹⁷ A holland együttes vezetője közölte, hogy amíg a skinheadek jelen vannak, nem hajlandóak játszani. 20-25 perc múlva, a skinhead fiatalok távozása után, a koncert folytatódott.

A sajtó közbeszédét ekkoriban meghatározta a rendészeti diskurzus: a vádiratban a skinheadeket olyan csoportosulásként jellemezték, amely a '60-as években Nyugat-Európában alakult ki, „szélsőségesen fasisztoid – elsősorban az idegen- és fajgyűlöletben megnyilvánuló nacionalizmus, anarchizmus, kommunistaellenesség stb. – eszmerendszer, nyers erőszak és agresszivitás jellemzi”. Különösen agresszívnek a nyugati mozgalmak közül a *red skin*eket, az anarchistákat és az Nemzeti Fronthoz tartozókat tartotta az ügyészség. Az ügyészség jellemezte a nemzetközi skinheadirányzatokat is, hangsúlyozva, hogy a magyar skinheadek nincsenek így elkülönülve. Az alábbi csoportosulásokat különböztették meg. 1) *Red-skins* (vörös skinheadek): angol, francia és egyéb nyugati-európai szélsőbaloldali csoportok. Ideológiájuk az egyén teljes szabadsága, a vagyon eltör-

¹⁵ Stanley COHEN: *Folk devils and moral panics. The creation of the mods and rockers*, MacGibbon and Kee, London, 1972.

¹⁶ A szubkultúra-kutatások összefoglalását lásd HORVÁTH Sándor: *Kádárgyermekei*, Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2009.

¹⁷ Fővárosi Főügyészség vádirata, B 10303/1988. A rúgás a fényképezőgépet érte, és Kiss Árpád szemöldökéhez csapódva okozott sérülést.

lése, ezekért a célokért szélsőséges eszközökkel harcolnak, akár robbantásokkal, lövöldözésekkel is. 2) Anarchista skinheadek: jelképük a vörös csillagban levő horogkereszt. „Ezek az egész földön káoszt akarnak, mert csak ebben a környezetben találják meg a szabadságukat. A társadalom legaljáról kerülnek ki” – ábrázolta nem éppen elfogulatlanul őket a népköztársaság főügyésze. 3) *Skinheads*: a legelterjedtebb irányzat. Újnáci csoportok, jól megszervezett félkatonai alakulatok (mint a nyugatnémet Hoffmann-csoport). Angol pártjuk a British National Front. Olaszországban a főügyész szerint a harmadik legerősebb párt a náci párt, amelyhez a skinheadek is tartoznak. Gyűlölik az összes más csoportot, a punkokat, a teddy boyokat stb. 4) *Herbert skins*: skinheadekkel szimpatizáló német csoport. Külsőleg nem hasonlítanak rájuk, de skinheadzenét szeretnek.

A korabeli hivatalos beszédmódban küzdöttek azzal is, hogyan magyarítsák a fogalmat: bőrhajúakként, tarfejűekként és bőrfeljűekként egyaránt aposztrofálták őket.¹⁸ Az ügyesség szerint a skinheadek zenekarok köré csoportosultak, köztük az 1987-ben feloszlott OI-kort, az azt felváltó Egészséges Fejbőrt, a Pannon Skinset és a Fehér Virágokat említették meg. A periratokban hangsúlyozták azt is, hogy „nagy hatással van rájuk a videofilmek egy típusa, az ún. akciófilmek, ezek hőseit utánozzák. Küzdősportokkal, testépítéssel foglalkoznak, de csak akkor provokálnak verekedést, ha létszámfölényben vannak.”

1988. április 24-én este tíz órakor a metró kőbánya–kispesti végállomásán tömegverekedés tört ki, amelyben kubai vendégmunkások és skinheadek csaptak össze. Tizenhét kubai állampolgárt bántalmaztak.¹⁹ A történeteket a vádirat így jelenítette meg. Aznap a Pannon Skins koncertezett Csepelen, a Vasmunkás téren levő Ifjúsági Klubházban. A koncert után egy nagyjából 50–60 fős skinheadcsoport tíz órakor a metró végállomásához érkezett. Velük egy időben futott be a metrószerelvény. A metróból 4–6 fős csoportokban kubai vendégmunkások, nagy többségében nők szálltak ki, összesen tizenheten.

Érdeemes egy pillanatra megállni, és egy kis kitérőt tenni, kik is voltak az itt dolgozó kubaiak, miért jöttek Magyarországra. Több szocialista országgal is kötött Magyarország munkacsere-egyezményt, köztük Kubával is, és így több hullámban érkeztek Magyarországra kubaiak – többségében nők – négy évre szóló munkaszerződésekkel. Kubában a textilipar még a '80-as években is csak kiépülőben volt, Magyarországon az ágazat már a '70-es évek elején is munkaerőhiánnyal küzdött. A kubaiaknak saját tolmácsuk volt, látogatóba csak két munkában töltött év után utazhattak haza, s szigorú szabályok szerint éltek Magyarországon (fizetésüknek például csak egy részét kapták meg, a másik részt átutalták a kubai államnak, azt hazatértük után kapták meg). A kubaiakkal dolgozó magyarok erős szexuális kisugárzásukat, jókedvüket, tánc tudásukat emlegetik.

A vádirat szerint a metróról leszállókat a skinheadek „bűdös niggerek, minek vagytok itt” kiáltással fogadták. Pintér László bemutatott nekik, majd tömegverekedés tört ki, miközben *Oi, oi* és *White power* kiáltások hangoztak el.²⁰ Az *oi* szó jelentésére vonatkozóan

¹⁸ A forrásokban ezen kívül szerepelt „skean head” írásmód is.

¹⁹ A történeteket részletesen lásd KERESZTES Csaba – VARGA Mónika: *Bőrfejűek. A magyarországi skinhead mozgalom 30 éve*, magánkiadás, Budapest, 2014. 30–38.

²⁰ Vitatott, hogy a verekedés közben milyen kiáltások hangoztak el: *White power, Oi, Oi*, illetve a kubai lányokat orális aktusra szólították fel a vádirat szerint.

a Fővárosi Főügyészség a következőt állapította meg: 1) angol jelentése: jaj, 2) indián harci kiáltás, 3) zenei irányzat, 4) angol rövidítés, amely azt jelenti: „élvezz velem”, 5) a II. világháborúban angol deszantegységek által használt kiáltás, 6) nemzetközi skinhead csatakiáltás, illetve köszöntés.

A sérültek – egy kivétellel – nyolc napon belül gyógyuló sérülést szenvedtek.²¹

A metróverekedés miatt indított büntetőeljárás elsőrendű vádlottja Dudi (D. A.) volt, a másodrendű Totya (T. I.), a harmadrendű Zsiráf (J. S.), a IV. rendű Bubó (P. J.), az V. rendű Vasutas (K. S.), a VI. rendű Kishitler (M. J.), a VII. rendű Tádé (T. Zs.), a VIII. rendű F. N., a IX. rendű Man (P. L.), a X. rendű G. M., a XI. rendű L. Gy., a XII. rendű Pöttyös Nudli (T. A.), a XIII. rendű Bagesz (B. Z.), a XIV. rendű C. J., a XV. rendű pedig Pitner (P. Z.). Az elsőrendű vádlottat az alábbiakkal vádolták: garázdaság, testi sértés, folytatólagosan, nagy nyilvánosság előtt elkövetett izgatás, egy rendbeli aljas indokból elkövetett súlyos testi sértés felbujtója, nyolc rendbeli könnyű sértés felbujtója. A II–XV. rendbeli vádlottakkal szemben nagy nyilvánosság előtt, csoport tagjaként elkövetett izgatás, egy rendbeli, aljas indokból elkövetett súlyos testi sértés társtettesége, nyolc rendbeli aljas indokból elkövetett könnyű testi sértés társtettesége szerepelt a vádiratban. Az ügyben a Pesti Központi Kerületi Bíróság dr. Vaskuti András elnökletével hozott ítéletet. Dudit 3 évi és 4 hónapi, fegyházban letöltendő büntetésre ítélték és 4 évre eltiltották a közügyek gyakorlásától. Vasutast 3 év 4 hónapra, Kishitlert 3 és fél évi fegyházban letöltendő börtönbüntetést ítélték. Az eljárás alá vont nyolc fiatalok sem kapott kevesebbet egyenként másfél évnél, fogházban letöltendő szabadságvesztést szabtak ki rájuk, három és négy évre felfüggesztve.²² A büntetést azonban nem kellett letölteniük, miután a rendszerváltás során az 1978. évi IV. törvényt (a Büntető törvénykönyvet) módosították, s így mindannyian 1989 közepén szabadultak.²³

Az 1989. május 31-én és augusztus 31-én tartott, nyilvános folytatólagos fellebbezési tárgyaláson a másodfokon eljáró Fővárosi Bíróság az 1988. november 4-én hozott ítéletet²⁴ megváltoztatta. Dudit a tíz rendbeli aljas indokból elkövetett súlyos testi sértés büntette alól felmentette a bíróság, izgatásként értékelt cselekmény helyett pedig közösség megsértéséért ítélte el.²⁵ Összesen egy év két hónapi börtönbüntetésre és két év közügyektől való eltiltásra ítélték ekkor. A II–XV. rendű vádlottak esetében átlagosan egy–másfél év börtönbüntetésre (fiatalkorúak esetén fogházra) és két év közügyektől el-

²¹ A verekedésben megsérült kubaik: Valdes Moreno Ulires, Carlos Bandera, Torres Lao Gima Nelbis, Fidel David Estrada, Cabrera Rodriguez Rosario Margarita, Estrada Valdes Fidel David, Vera Chamizo, Moreno Ulises, Larduet Dorzon Ivan Thomas, Cardenes Sanchos Margarita, Lacaille Rojas Margarita, Torres Lao Gilma Nelbis, Aguila Martinez Mirta. A történekről lásd még KERESZTES–VARGA: *I. m.*, 27.

²² Lásd <http://nava.hu/id/350558/>.

²³ KERESZTES–VARGA: *I. m.*, 37.

²⁴ 4. B. 20. 954/1988/61. Tárgyalási napok voltak: 1988. október 4–7., 11–13., 26–27. és november 3.

²⁵ A közösség megsértése bűncselekmény tényállása az 1978. évi IV. törvény, a Büntető törvénykönyv szerint az alábbi volt: „269§ (1): Aki mások előtt a) a magyar nemzet vagy valamilyen nemzetiség, b) a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendje, c) a Magyar Népköztársaság szövetségi, barátsági vagy együttműködésre irányuló egyéb nemzetközi kapcsolata, d) valamely nép, felekezet, vagy faj továbbá – szocialista meggyőződésük miatt – egyes csoportok vagy személyek ellen gyűlölet keltésére alkalmas cselekményt követ el, vétség miatt két év terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

tiltásra ítélték, a bűncselekmény itt is közösség megsértése lett. E börtönbüntetések nagy részét az előzetes fogvatartás beszámításával ekkorra már letöltötték.²⁶

Az indoklás szerint Dudi esetében csak annyit lehetett bizonyítani, hogy a metrőverekedés helyszínén jelen volt, azonban ő maga nem tett semmit: „sem szóban, sem tettben, de még mozdulatban sem juttatta kifejezésre, hogy helyesli és legalább jelenlétével támogatja a társai által kifejtett tettelegességet”. Tényként csak annyi volt még megállapítható, hogy a vádlottak a skinheadcsoportosuláshoz tartoztak, azonban skinheadnótákat egymás között énekeltek és a verekedéssel nem az volt a céljuk, hogy másokban „ébreszsenek, szítsanak gyűlöletet idegenekkel, színesbőrűekkel szemben” – ami az izgatást megalapozta volna.²⁷ Az indoklás kitért arra is, hogy a cselekményt elkövetők beazonosítása is hagyhatott kívánnivalót maga után: „Mivel a vádlottak és a társaságukhoz tartozó személyek – akikkel együtt kb. 60-an voltak – ruházata és hajviselete azonos vagy nagyon hasonló volt, ezért ezen tény is kihatással volt arra, hogy a sértettek mennyire tudták a vádlottakat személy szerint felismerni.”

A perben elítéltek társadalmi háttere és skinhead-identitása

Az ügyben elítéltek közül a források alapján részletesebb információval Bubóról rendelkezünk, mivel róla korábban környezettanulmányt készített a BRFK Ifjúságvédelmi Alosztály Vizsgálati Alosztálya.²⁸ Egy Szigony utcai tízemeletes panel negyedik emeletén élt a családja egy kétszobás összkomfortos lakásban. A szülők bár nem váltak el, de három éve külön éltek, pontosabban felosztották a lakást: a nagyszobában élt az apa, a kisebbik szobában az anya a két gyermekkel: Bubóval és öccsével. Az édesapa takarító kisiparosként, az édesanya a Közért Vállalat egyik boltjának üzletvezető-helyetteseként dolgozott. A házasság megromlásának oka az apa italozása volt. A környezettanulmányt író rendőrő a gyermekeket tisztelettudóként jellemezte, olyanoknak, akik sokat segítenek édesanyjuknak, és az otthoni körülmények kielégítőek a nevelkedésükhöz.²⁹

A perben elítéltek végzettségét tekintve ketten rendelkeztek csak általános iskolai végzettséggel (egyikük a Goldberger Textilműveknél rakodó, a másik a nagykőrösi konzervgyárban segédmunkás volt). A Lékai János Hajózási Szakközépiskolát Dudi ekkorra már elvégezte és matrőzként dolgozott, ketten még oda jártak. A két lány közül az egyik gyors- és gépíró iskolában tanult, a másik szakképzett növénykertész és konditeremben vezetőedző volt. Egyikük tetőfedőnek, egy másik épületvillamossági szerelőnek tanult, az

²⁶ 24. Bf. 6169/1989/5.

²⁷ Büntető törvénykönyv 1978. évi IV. tv. 148§: „Aki mások előtt azért, hogy a) a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, b) a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendje, c) a Magyar Népköztársaság szövetségi, barátsági vagy együttműködésére irányuló egyéb nemzetközi kapcsolata, d) valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá – szocialista meggyőződésük miatt – egyes csoportok vagy személyek ellen gyűlöletet szítson, ennek felkeltésére alkalmas cselekményt követ el, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

²⁸ A 1987. december 11-ei metrőverekedés kapcsán, amelyben P. ütése hatására O. Béla orrcsontja eltört.

²⁹ A környezettanulmány 1988. március 17-én kelt.

egyik vádlott pedig a Mechwart András ipari iskolába járt. Ketten a MÁV-nál dolgoztak vasutasként. Egy-egy asztalos, figuráns, és egy másik villanyszerelő volt még köztük.

A mozgalomhoz csatlakozás motívumairól részletes vallomással rendelkezünk: az elsőfokú bírósági tárgyaláson ugyanis mindannyiuknak beszélniük kellett a mozgalomhoz való kötődésükről.

Totyá így vallott erről: „Én 1986 nyarán, a Római strandon láttam először skinheadeket. Megismerkedtem velük, levágattam a hajam és bakancsot kezdtem hordani. Nagyon megtetszett a zene is. Nem tudom megmagyarázni, miben különbözik más zenéktől, talán szövegileg más. A számok Magyarországról szólnak, az Árpád-keresztről, Romániáról stb. A két év alatt kb. 5-6-szor voltam koncerten. A skinheadekkel hétvégeken a Római-parton találkoztam. Ilyenkor söröztünk és beszélgettünk. Ritkán szóba kerültek a cigányok és az arabok is, ezzel kapcsolatban az, hogy behozzák a betegségeket, a kábítószereket és ez nem jó az országnak. A cigányokkal különösebben nem foglalkoztunk. A koncerten hallottam a *Gipsy boys* című [OI-kor-]számot.³⁰

L. Gy.: „1987 nyarán egy skinhead barátom mutatott egy kazettát és nagyon megtetszett ez a zene. Januártól lettem skinhead, ez abból állt, hogy levágattam a hajam és bakancsot hordtam. Közéjük jártam Szegeden hetente két-háromszor, ilyenkor beszélgettünk, kártyáztunk, fociztunk. [...] Szegedre költöztem albérletbe, ott a főbérlető is skinhead volt, és laktak ott skinheadek, tulajdonképpen így kerültem velük kapcsolatba. Szerintem a skinheadek kemény fiúk, tetszenek a lányoknak, jellemző rájuk a bőrfej, jellemző a zenéjük is és erőszakos az ideológiájuk. Ez alatt azt értem, hogy a céljaikat erőszakos úton próbálják elérni, alkotmányos királyságot akarnak, és azt, hogy az arab egyetemisták menjenek haza, [a] négerek szintén.”

Bubó: „’87 februárjában egy rock-koncerten megismerkedtem B. Z.-vel. Vele mentem először skinhead-koncertre májusban. [...] Azért álltam közéjük, mert tartozni akartam valahova. A skinheadek bátrak, de csak negatív értelemben [...] Azt akarják, hogy a magyarok ne keveredjenek más népekkel, például ne kössenek házasságot és ne is éljenek egymás közelében.”

Vasutas: „Tavaly [1987.] májusban ismerkedtem meg kopaszokkal Zebegényben egy békenapon. Néha Szegedre jártam hozzájuk és kb. kéthetente, hétvégeken Pestre. Ilyen alkalmakkor beszélgettünk. Szegeden általában lakásokon, illetve moziba jártunk. [...] Főleg zenéről beszélgettünk. [...] Én vasutas vagyok, nagyon szeretem az egyenruhát. [...] Elfogásom előtt a büntetés-végrehajtásnál volt kérelmem, fegyőr szerettem volna lenni.”

Kis Hitler: „1987 októberében lettem skinhead. Elmentem Újpestre egy koncertre és nagyon megtetszett. Volt egy pár haverom, akik jártak koncertekre, külsőségre skinheadek voltak, a belvárosban ismerkedtem meg velük, úgy, hogy odamentem hozzájuk, megkérdeztem tőlük, van-e még hely közöttük.”

G. M.: „tetszett a társaság, ezért tartottam a skinheadekkel. Velük nem unatkoztam. [...] A Kishitlert március óta ismerem, az Újvidék téren majdnem minden nap találkoztunk, beszélünk a skinheadek nézeteiről [...] Kb. 4-5-en jártunk le.”

³⁰ 4. B. 20. 954/1988/61. (A további idézetek is innen valók.)

Pöttyös Nudli: „Mikor Pesten tanultam, utaztam haza, a vonaton ismerkedtem meg Kaszappal, beszélt a skinheadekröl, hogy jó koncertjeik vannak. Megtetszettek a külsőségek, a kopasz fej és a bakancs, én is így jártam. Más skinhedaekkel csak a koncerten találkoztam, kb. 3–4 koncerten voltam. [...] Magyarországon magyar emberek éljenek, ne éljenek itt külföldiek és cigányok. Ezt erőszakos módon kívántuk elérni.”

P. Zs.: „A nézetekkel kapcsolatos dolgokat újságban olvastam, gyűjtöttem az ezzel kapcsolatos cikkeket. Miután megismertem a skinheadeket, utána lettem én is skinhead.”

A vallomásokban közös motívum a közösségélmény megtapasztalása, a mozgalomhoz tartozás megnyilvánulása külső jegyekben. A csatlakozás sajtó, személyes kapcsolatok vagy koncertélmény révén alapozódott meg.

A skinhead zene 1988-ban

Mind az állambiztonság, mind a peres eljárás során hangsúlyos volt a skinhead zenével kapcsolatos dokumentumok, kazetták összegyűjtése. Ennek legfőbb oka az volt, hogy a mozgalom legfőbb sajátosságának a külső megjelenésen kívül a zenét tartották, amely a közösségi összetartást erősíti, a szövegekre pedig úgy tekintettek, mint ami feltüzeli, erőszakos cselekményre buzdítja a fiatalokat. A korabeli hatalom képviselőinek ügybuzgalma lehetővé teszi számunkra, hogy áttekintő képet kapjunk a skinhead zenéről 1988-ban.

B. Z. egy német újságírónak írt levelében – amelyet az állambiztonság lefoglalt – felsorolta a mozgalom kezdete, vagyis 1983 óta létezett/létező „oi-bandákat”, sorrendben: Mos-OI, ZEF (Zivatar Előtti Fülledtség), OI-kor, Egészséges Fejbőr, Fehér Virágok, 88-as Csoport, Dr. Skinhead, Gusztus, Óbudai Fiúk, Pannon Skins, ROIal, Sik-OI és Rebell Skins.³¹ Az együttesek egy részét egy következő levélben részletesen jellemezte is, szubjektív véleményt megfogalmazva róluk. Bár a Fehér Virágokról csak annyit jegyzett meg, hogy nemrég alakult, vidéki srácokból áll. A Dr. Skinhead „szintén vidéki, egri együttes. 4Skins-szerű zenét próbálnak játszani, de ez nem nagyon sikerül nekik. A zenekarban sok tagcsere és névváltoztatás volt. Dobosuk egy nagydarab, jól megtermett srác, már több dobot szétvert koncerten. Gitárosuk hallgatag, de könnyen felidegesíthető gyerek” – írta. A 88-as Csoportról ezt jegyezte fel: „szegedi banda. Szeged a második magyar város, ahol sok skinhead van. Zenéjük nem tipikus oi, vannak benne gyors rock and roll részek, de általában kemény zene. Jelenleg Hunor Skins néven lépnek fel.” Az Óbudai Fiúk jellemzése így szól: „Ez is egy super group akár a Pannons Skins. Basszusgitáros a OI-koré volt (katona), gitáros a Egészséges Fejbőré (ő diszsidált Hollandiába), dobosuk egy pop-együttesé, ritmusgitáros a ZEF-é, egyben ő is énekelt. Egy koncertjük volt, zenéjüket a Cock Sparrer-éhez lehetne hasonlítani.” Az OI-korról ezt írta: „énekese a magyar skinhead névleges vezére, ami annyit jelent, hogy nem ő parancsol mindenkinek, de ha van valami, akkor az összes kis társaságot össze bírja fogni. Erős is, okos is, és nagy hírneve van. Jelenleg éppen rendőrkezen van, mert

³¹ ÁBTL O-196799/1.

egy rock and roll koncerten egy fotóriporter szemébe beépítette a fényképezőgépét.” B. Z. jellemzése így hangzik a továbbiakban: „Az Egészséges Fejbőr énekese a magyar skinsek nagy showmanje, humoros, tréfákból soha ki nem fogyó ember. A Mos-OI volt énekese egy izmos, kisportolt [...] srác, akiről úgy beszélnek nálunk, mint egy mártír-ról, mert hiába tudta, mi vár rá, mégis olyan szövegekkel léptek fel, ami homlokegyeset ellenkezik a kommunista [nehezen olvasható] eszmékkel. Számaiknak címei: *Cigánymentes övezet, Bevándorlók bére, Rendőrállam*. ROIal: saját együttesünk. Zenénket kb. [a] Cockney Rejects-éhez lehet hasonlítani. Szövegeink, mint a többi magyar Oi-együttesé: magyarságtudat, hazaszeretet, tenniakarás. A Pannon Skins jelent egyben egy együttest, egy társaságot és egy rögbi csapatot is. Tagjai a Mos-OI, az Egészséges Fejbőr és az OI-kor tagjaiból állnak. A társaságba azok tartoznak, akik a skinheadet már 4-5 éve csinálják és elég komolyak ahhoz, hogy a többi csoportot vezetni tudják. Kb. 10-15 tagja van, ők a magyar skinsek vezető rétege. Az együttes zenéje kemény OI-zene, de mozgásra bírja az embereket.”

Az állambiztonság és a skinheadek

(*Sikerés és sikertelen beszerzési kísérlet*) Az állambiztonság látókörébe a mozgalom tagjai egyrészt úgy kerülhettek, hogy utcai erőszakos tömegakció kapcsán (arabok vagy színesbőrűek megverése miatt), vagy egyszerűen külső jegyeik alapján igazoltatták őket. A későbbiekben terhelőnek számított, ha házkutatásnál Nagy-Magyarország-címert vagy más skinheadjelképeket, kazettákat találtak. Beszerzési kísérletre akkor került sor, ha az illető bevonult sorkatonai szolgálatra. Az állambiztonság emberei ekkor hallgatták ki őket, illetve kezdeményezték beszerzésüket. Egy sikeres és egy sikertelen beszerzési kísérletet mutatok be a továbbiakban.

A „Galamb” fedőnevű ügynök 1988. szeptember 13-án jelentette, hogy P. Z. bevonult sorkatonai szolgálatra. Így az állambiztonság az alábbi intézkedést hozta: „Pontosítjuk, hogy P. Z. valóban bevonult-e sorkatonai szolgálatra. Ezt követően a BM III/IV-7. Osztály segítségével javaslatot készítünk meghallgatására, valamint megvizsgáljuk operatív célra történő felhasználásának lehetőségét.”³² Ez azt jelentette, hogy megpróbálják beszervezni ügynöknek. P. Z. a BM határőrezredhez vonult be. Meghallgatásának célja egyrészt az volt, hogy az állambiztonság pontosabban be tudja határolni a skinhead-mozgalom kemény magját, a Pannons Skins irányzatot, másrészt „környezetéből további tipp-kutatás lehetőségének megállapítása”.³³ P. Z. esetében a zsarolási potenciál a Fekete Lyukban 1988 augusztusában lezajlott verekedés volt, „amelynek során az egyik punkot súlyosan bántalmazták”. Az 1988. október 4-ei jelentés szerint P. Z. „a bevonulása előtt katonabúcsút tartott, melyen jelen volt Zala [Z. L.], Totya [T. A.], K. I. Ezt követően K. I.-val a Fekete Lyuk nevű szórakozóhelyre mentek, ahol punkok is voltak. A Kre-

³² Uo., „Galamb” fedőnevű ügynök jelentése, 1988. szeptember 13.

³³ Uo., *Javaslat*, 1988. szeptember 16.

tens együttes után a Genossen nyugat-német punk zenekar lépett a színpadra. A zene hallgatása közben P. Z.-t orron vágták. Ekkor [P. Z.] a színpadra ugrott és az együttes dobosát a földre rántotta. Ezután leráncigálták a színpadról és elhagyták a szórakozóhelyet.”³⁴ P. Z. meghallgatása a jelentés szerint így zajlott: „őszintén válaszolt kérdéseinkre. A skinhead jelenségre és az ügyre vonatkozóan megpróbált minél több információt szolgáltatni. Operatív célra történő felhasználása lehetséges.” P. Z. 1988. szeptember 28-án saját kézzel vallomást írt. Ebben olvasható a következő: „1984-től vallom magam skinheadnek. Ekkor ismerkedtünk meg egy pár fiúval és együttest alapítottunk Flúgos Futam néven. Ska zenét játszottunk és rengeteg skinhead járt a koncertjeinkre (Petőfi Csarnok, Ady Endre Művelődési Ház). Eközben ismertem meg Dudit, Rock'n Rollt [T. A.], P. E.-t és Zalát. A zenekarban a következők játszottak: Zala, P. E., Sz. M., H. O. Politikamentes vidám számokat játszottunk. Bevonulásom előtt a következő skinhead irányzatokat (hazai) ismertem: Náci-skins (fasisztoid), Pannon Skins (nacionalisták), Red-skins (kommunista), Nutty Skins (ivás, zenehallgatás). Én Pannon és Nutty irányzathoz hajlok. Bevonulásom előtt katonabúcsú keretében a Római-parton borozgattunk, jelen volt Zala, R[ock] and R[oll], K. I., utána K. I.-vel elváltunk tőlük és a Fekete Lyukba mentünk. Ez köztudottan a punkok szórakozóhelye, de mi lemerészkedtünk, mert Kretens-koncert volt. Meghallgattuk őket, táncoltunk. Itt már jelen volt a Súlyemelő is. Ezután következett a Genossen együttes koncertje. Itt már beindultak a punkok és pogóztak. Egyszer csak azt éreztem, hogy elesem, mert egy sörösüveggel orrba vágta. Felkeltem, felmentem a színpadra és különösebb ok nélkül a dobost lerántottam a földre. Ezután leráncigálták a színpadról és gyorsan elhagytuk a Lyukat. Fenti cselekményemet megbántam és mindent elkövetek, hogy a jövőben ne forduljon ilyesmi elő. Az ügy és a jelenség tisztázása érdekében a BM szerveinek minden segítséget megadok.” P. Z. további sorsáról a „Borzások” dossziében forrás nem található.

(*Helyek*) Az 1988. május 25-ei összefoglaló jelentés három fő csoportosulást különböztet meg három törzshelyen és azok környékén. A Pannon Skins, amelyet a legrégebbinek és legfanatikusabbnak ábrázoltak, területük Óbuda fő tere, nyáron a Római fürdő.³⁵ A Pannon Skins tagja eszerint csak az lehetett, aki érettségizett, 18 évesnél idősebb, szakmunkás- vagy érettségi bizonyítvánnyal rendelkezik, rendszeresen sportol. A második legnagyobb csoport találkozóhelye a belvárosban, a Deák téren és környékén volt. Őket úgy jelenítették meg, mint akik rendszeresen keresik az összetűzést arabokkal és cigányokkal, őket tartották a legveszélyesebbnek. A harmadik, egyúttal a legveszélytelenebbnek tartott csoportosulás a zuglói volt, amelynek tagjai a XIV. kerület Nagy Lajos Király út és Fogarasi út találkozásánál levő játszótéren gyülekeztek. Őket úgy ábrázolták, mint gyerekes, meg gondolatlan, a tömegből kitűnni vágyó fiatalokat, akiknek példaképük a Pannon Skins.

A „Karády Katalin” fedőnevű ügynök 1988. szeptember 6-ai jelentése még abból az időszakból származik, amikor a skinheadeket nem tiltották ki a Fekete Lyukból, így

³⁴ Uo.

³⁵ Uo., *Összefoglaló jelentés*, Budapest, 1988. május 25.

az is olyan szórakozóhelyként szerepel, ahová jártak: „a skinheadek nem szeretik, sőt kimondottan utálják a Fekete Lyukat [...], bár legutóbb ott voltak augusztus 19-én a Kretens-koncerten közülük néhányan. Rock'n Roll, Z. és C. J. [...] és néhány fiatalabb. Tettleg bántalmazták a Genossen tagjait Zorán vezetésével, ebből C. J. és Rock'n Roll kimaradt.”³⁶

A római-parti kocsmák közül az Evezőst tartották a skinheadek gyülekezőhelyének, ahol 1988 nyarának nagy eseménye az volt „Karády Katalin” szerint, hogy „Ramon Zürichbe látogatott, ahol felkereste az évekkel ezelőtt disszidált Horthy becenevű haverját. Sokat mozogtak együtt.”³⁷

A helyeket az állambiztonság emberei operatív akció keretében, személyesen derítették fel. Így láttak skinheadeket 1988. augusztus 29-én a Római-parton a Vénusz étteremben,³⁸ a Mini Tó büfében³⁹ és az Evezős sörözőben is.⁴⁰ Az 1988. szeptember 15-ei operatív javaslatban szerepelt a vendéglátóipari egységek „vizuális megfigyelése”, így a fent említettekén kívül szoba került a Sétahajó vendéglő,⁴¹ a Kalász bisztró,⁴² a Bivalyos vendéglő,⁴³ a Fekete Lyuk,⁴⁴ a Wernesgrüner sörbár⁴⁵ és a Fregatt söröző.⁴⁶ A jelzett helyeket „alosztályunk fedőrendszámmal ellátott ügyintéző kocsiával közelítjük meg, de azt konspirációs célból távolabb parkírozzuk le. Esetleges kényszerítő eszközként könnygázszóró sprayt veszünk fel” – szölt az állambiztonsági javaslat.⁴⁷

Nem vendéglátóipari egység, hanem klubhelyiség működött Budapest III. kerületében a Hímző utca 6. számú ház tárolóhelyiségében. A BRFK Ifjúságvédelmi Alosztály Bűnügyi Osztálya 1989. január 16-ai jelentése szerint „a helyiségben két ágy, két kanapé, egy asztal és egy fotel volt. A falakon újságokból kivágott képek, piros festékekkel punk fej, valamint white power felirat található. Az egyik falon magyar zászló volt feltéve, valamint két darab metrófogantyú. A mennyezet tetejére sárga színű függönyök voltak felerősítve, melyekről különböző dobozos üdítők, illetve sörök üres dobozai lógtak le. Az egyik falon volt található ezen kívül egy házi készítésű, Pokolgép feliratú kendőből készült zászló, felerősítve rá egy tépett Ricse kendő. A két helyiséget elválasztó függönyön sűrű festékekkel OI felirat volt látható. Az asztalon egy szovjet gyártmányú compact lemezjátszó, valamint egy magyar kazettás magnó volt elhelyezve. [...] A metrófogantyúkkal kapcsolatban [...]: azt M. T. – punk irányzathoz tartozik – a munkahelyéről, a BKV-tól hozta el azért, hogy díszítésül szolgáljon.” Az állambiztonság emberei számára „a bűntanya” elég eklektikus volt: több, korabeli szubkultúra jegyeit is magán viselte, sőt megjelent az

³⁶ Uo., „Karády Katalin” jelentése, 1988. szeptember 6.

³⁷ Uo.

³⁸ Uo. Budapest III. kerület Rozgonyi Piroska utca 3.

³⁹ Budapest III. kerület Rozgonyi Piroska utca 1.

⁴⁰ Budapest III. kerület Nánási út 97.

⁴¹ Budapest III. kerület Nánási út 99.

⁴² Budapest III. kerület Kalászi út 15.

⁴³ Budapest III. kerület Vörös Hadsereg útja 172.

⁴⁴ Budapest VIII. kerület Golgota utca 3.

⁴⁵ Budapest V. kerület Váci utca 43.

⁴⁶ Budapest, V. kerület Molnár utca 19.

⁴⁷ ÁBTL O-19799/1. *Javaslat*, Budapest, 1988. szeptember 15.

áhitott fogyasztási szimbólum, az üdítős doboz is. Mivel akkoriban Magyarországon dobozos üdítőt nem lehetett kapni, így a bécsi kirándulásokon megvásárolt, elfogyasztott üdítő és sör üres dobozát a fogyasztók megőrizték s feltűnő helyre állították ki otthonaikban is.

Egy bécsi kirándulás a peres eljárás során is elbeszélésre került. A vádlottak ugyanis kimentek dzsekit, bakancsot és kazettát vásárolni, amit az eljárás során osztrák kapcsolatépítésként tüntettek fel. P. Zs. tanú a tárgyaláson így mesélte el a bécsi napot: „N. F., én és C. J. voltunk Bécsben. A pályaudvarnál Nagy Ferencen egy francia OI-zenekar lemezborítója volt a pólón és ezért odajött két kinti skinhead, összeismerkedtünk és egy barátjánál aludtunk. Japán és én dzsekiért és bakancsért mentünk, C. J. nem vett ilyet, csak édességet és kazettát hozott, de a mulatást ő fizette. C. J. eladásra vett kazettát, ezek nem műsoros kazetták voltak, mert olyat Bécsben nem lehetett venni. A két osztrák skinhead később felhívtak engem, hogy itt vannak Budapesten. Japánéknál aludtak, azt hiszem és koncertre jöttek fel. Gyorsan kötöttünk barátságot, mert látták, [hog] Japán skinhead. Április 24-én a skinhead-koncerten ott voltak, én és Japán [azonban] a koncerten szem elöl veszítettük őket.”⁴⁸

Összegzés

Az állambiztonság 1988. október 4-én jelentésben összegezte, mit sikerült a skinhead-mozgalomról feltárni. Eszerint Budapesten két-háromszáz fő vallotta magát skinheadnek, akiket négy irányzathoz soroltak: náci-skin, nutty-skin, Pannon Skin és redskin. Legveszélyesebbnek a Pannon Skins csoportot tartották, vezetőjének Rock and rollt, második meghatározó személyiségének Dudit. Az állambiztonságiak úgy értékelték, hogy Lajostanyárról, a Bivalyos vendéglőből, az Evező sörözőből kiszorultak a skinheadek, helyette a Mini Tó büfébe és a Józsefvárosi Művelődési Házba járnak.

A csoportot ekkor már több szempontból képesek voltak az állambiztonság emberei olyannak ábrázolni, ami megfelelt a közösség megsértése bűncselekménynek: így szervezettnek tartották, ideológiailag veszélyesnek (újfasiszta, kommunistaellenes, náci – mindaz, ami a veszélyt számukra megtestesítette). Egységes megjelenésűnek és konfliktuskeresőnek tartották őket: „megjelenésük kirívó, mellyel egyben hovatarozásukat is kifejezik. Fejük kopasz, többnyire borotvált, ruhájuk fekete. Ruházatuk fekete ruha és nyugati gyártmányú katonai bakancs. A más irányzatot valló, főleg punk fiatalokkal, valamint általuk arabnak, cigánynak zsidónak vélt személlyel szemben agresszívek, nem riadnak vissza a szélsőséges cselekményektől sem” – írták. Fontosnak tartották a nemzetközi kapcsolatok hangsúlyozását a nyugati skinheadcsoportokkal, ezzel fokozva veszélyesnek való ábrázolásukat: „tevékenységeikről egymást kölcsönösen tájékoztatják, igyekeznek kölcsönös látogatásokat szervezni”. Így a jelentést összegezhették úgy, hogy mivel a skinhead-jelenség továbbra is fennáll, az „ügyfeldolgozás folytatása indokolt”. Ez azt

⁴⁸ BFL Fővárosi Bíróság 4. B. 20. 954/1988/61.

jelentette, hogy az állambiztonság a továbbiakban is az alábbi módszereket alkalmazta velük szemben: „Az aktív szélsőséges bűncselekmények elkövetésére hajlamos csoportok és személyek felderítését, bomlasztását, hangadóik lejáratását, szükséges esetén büntetőeljárás kezdeményezését. Külföldi »skinhead«-ok [!] tervezett látogatásának korlátozását, szükség esetén annak megakadályozását. Ismertté vált gyülekezőhelyek további rendszeres rendőri ellenőrzését. Keletkezett adatok egyeztetését, további rendszeres cseréjét alosztályaink között. A Kőbánya–Kispest metróállomáson történő bűncselekményben leginkább exponált személyek fogdai ellenőrzésének megszervezését.”

Az 1988. november 14-ei összefoglaló jelentés hangsúlyozta, hogy a skinheadek szélsőséges, garázda megnyilvánulásai miatti állampolgári elégedetlenség alapozta meg a preventív intézkedéseket. Ilyen intézkedés volt többek között, hogy hálózati személyek a mélyreható felderítés, egyes csoportok tagjainak, létszámának, vezetőinek megállapítása érdekében fényképes felismertetéseket hajtottak végre. A felmerült vezéregyéniségek kéz- és gépirásmintáját beszerezték és megvizsgáltatták. A mozgalom öt vezető tagja ellen K-ellenőrzést rendeltek el öt hónapra.⁴⁹ Személyes felderítést hajtottak végre a skinheadek által látogatott szórakozóhelyeken és vendéglátó-ipari egységekben.

Pontos dátum nélkül, 1989 májusában a „Borzas” fedőnevű dossziét lezárták, és OD-2240. számon nyitottak dossziét a skinheadmozgalom további ellenőrzésére – ez azonban már egy másik történet. A lezárásra vonatkozó javaslatban az állambiztonság emberei összegezték megállapításaikat: összesen 120 fő került látókörukbe, akiknek átlagéletkora 19 év volt. Középfokú tanulmányokat 38-an végeztek, 72-en dolgoztak, a skinheadmozgalomban való részvétel miatt 24 főt vontak büntetőeljárás alá 1988 folyamán. 1989. január 24-től a Petőfi csarnokban skinheadklub működött, kb. háromszáz aktív taggal. E klubban felléptek többek között az Egészséges Fejbőr, a Skanzelizé és a Fals nevű együttesek. A javaslat végkövetkeztetése az volt, hogy a jelenség továbbra is fennáll, és a mozgalomhoz újonnan csatlakoztak 15-16 évesek is.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a skinheadmozgalom – mivel alapvetően a fiatalok közösség iránti igénye, illetve a szocialista időszak végének ideológiai vákuuma motiválta – a rendőrségi és állambiztonsági beavatkozás ellenére nem szűnt meg 1989-re, legfeljebb némileg átalakult (a rendszeres rendőri, állambiztonsági ellenőrzések hatására törzshelyeik megváltoztak, a Fekete Lyukból kiszorultak). A történész a kiemelt erőszakszervezeti figyelemnek köszönheti a viszonylagos bőséggel rendelkezésre álló írásos forrásokat. E mozgalom reprezentációjában mikroszinten nyomon követhetjük a rendszerváltozás történetét is. Mi jellemezte azt a közeget, ahonnan a skinheadek jöttek? Konzolidált középosztályi lét, amelyben megengedhetőnek számított egy bécsi kirándulás is az áhított bakancs beszerzésére, az elitcsapatnál minimum középiskolai végzettség érettségivel, és munkahellyel való rendelkezés. Érdekességként megemlítenődő, hogy a Lékai János Hajózási Szakközépiskola volt a mozgalom bölcsője. Fontos az át-

⁴⁹ K-ellenőrzés: postai küldemények operatív ellenőrzése, amelynek során az állambiztonsági szervek a bizalmas nyomozás alatt álló személy postai küldeményeit felbontották, illetve esetenként elkobozták. Lásd bővebben: <http://www.abtl.hu/szakszavak>; BIKKI István: *A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között*, Betekintő 2010/1.

járhatóság a szubkultúrák közt, sok egykori punk lett ugyanis skinhead. Megfigyelhetjük a térhasználati szokásokat Budapesten: a mozgalom legfontosabb bölcsője Óbuda volt. Akár arra vonatkozóan is ismereteket szerezhethetünk, hogy miként lehetett nemet mondani az állambiztonság beszerzési kísérletére. A rendszerváltás folyamatát jellemzi, hogy a jogszabályi környezet változásának hatására és bizonyítottság hiányában a kispesti metróverekedésben elítéltek korábban szabadultak, büntetésüket nem kellett letölteniük. Manapság velük beszélgetve, illetve közösségi önreprezentációjukat megfigyelve úgy tűnik, egész életútjukra erős identitást nyújt(ott) a skinheadmozgalom kezdeti időszakában az, hogy abban alapítóként vettek részt.

Chevrolet Impala a magyar forgalomban, 1965